

Dezenformasyonla Mücadelede İfade Özgürlüğü: İçeriğin Korunması ve 29. Madde

Freedom of Expression in the Fight against Disinformation: Content Protection and Article 29

Zeynep Burcu ŞAHİN

Derleme Review Article

Başvuru Received: 08.08.2023 ■ Kabul Accepted: 06.11.2023

ÖZ

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve artan dijitalleşme, dezenformasyonun günümüz modern dünyasındaki etkisini ve gücünü arttırmıştır. Dezenformasyon, değişen yapısı ile farklı hak ve özgürlükleri tehdit edebilmekte, çözüm önerilerinin odak noktası ise toplumların yapıları ve hassasiyetleri doğrultusunda değişebilmektedir. Devletler, bu hususta çözüm önerilerini tartışmaktadır. Devletlerin hukuki düzenlemelerle içeriğe yönelik sınırlama ve yaptırımları da bu çözüm yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak demokrasiyi ve temel insan haklarını koruma saikiyle ortaya konan bu düzenlemeler, gerekli hassasiyetlerle ele alınmadığında yine demokrasiyi ve temel insan haklarını tehdit edebilmektedir. Türkiye’de 29. maddeyle getirilen düzenleme, Almaya, Fransa gibi ülkelerdeki sosyal ağ platformlarını sorumluluk almaya yöneltti ve/veya din, dil, ırk, cinsiyet temelinde nefret söylemini hedef alan düzenlemelerden farklı olarak, sınırları tanımlanmamış bir biçimde içeriği hedef almaktadır. Bu doğrultuda gerek kullanıcıların gerekse gazetecilik faaliyeti gerçekleştirenlerin dijital içerikleri nedeniyle cezai kovuşturmayla konu olmasına neden olabilecektir. Bu durum, korunması hedeflenen ifade özgürlüğüne zarar vermekte ve demokrasinin temel kriterleri olarak kabul edilen “çoğulculuk, açık fikirlilik ve hoşgörü”ye aykırı bir görüntü sergilemektedir. Bu çalışmanın konusunu; dezenformasyonun demokrasi ve demokrasinin temelini oluşturan ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri ve olası çözüm yöntemleri oluşturmaktadır. Eleştirel paradigma çerçevesinde ele alınan çalışmada, dezenformasyona yönelik tedbirlerin kapsamlı bir analizi amacıyla farklı ülkelerde uygulanan çözüm yöntemleri ve yasalarla birlikte Türkiye’de yürürlüğe konan 29. maddenin incelenmesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Sosyal Medya, İfade Özgürlüğü, Yeni Medya, İnternet, Sosyal Ağ Platformu.

ABSTRACT

Increasing digitalization and developments in communication technologies have increased the impact and power of disinformation in today’s modern world. Disinformation can threaten different rights and freedoms with its changing structure, and the focus of solution proposals can change in line with the structures and sensitivities of societies. States are discussing solutions in this regard. States’ restrictions and sanctions on content through legal regulations are one of these solutions. However, these regulations, which are introduced with the motive of protecting democracy and fundamental human rights, may threaten democracy and fundamental human rights when they are not handled with the necessary sensitivity. Unlike regulations in countries such as Germany and France, which direct social network platforms to take responsibility and/or target hate speech on the basis of religion, language, race and gender, the regulation introduced by Article 29 in Turkey targets content in an undefined manner. Accordingly, both users and journalists may be subject to criminal prosecution for their digital content. This situation harms the freedom of expression, which is aimed to be protected, and is contrary to “pluralism, open-mindedness and tolerance”, which are considered as the basic criteria of democracy. The subject of this study is the effects of disinformation on democracy and freedom of expression, which constitute the basis of democracy, and possible remedies. Within the framework of the critical paradigm, the study examines the solution methods and laws applied in different countries, as well as the Article 29 enacted in Turkey, in order to provide a comprehensive analysis of measures against disinformation.

Keywords: Disinformation, Social Media, Freedom of Expression, New Media, İnternet, Social Network Platform.

Giriş

Gelişen iletişim teknolojileri ile modernleşen toplumlarda gerçekleşen değişim ve dönüşümler, dezenformasyon kavramının görünürlüğünü ve etki gücünü arttırmaktadır. Diğer yandan farklı alanlardaki dezenformasyon biçimleri toplumsal hayatın çeşitli katmanlarında farklı etki ve sonuçlar doğurabilmektedir. Halk sağlığı, kamu güvenliği, ekonomik nedenler gibi başlıklar, niteliksel ve niceliksel olarak değişen dezenformasyon türlerini ortaya çıkarmaktadır. Dezenformasyon, bir yandan kamu güvenliğini ya da halk sağlığını tehdit eden boyutlarda gerçekleştirilebileceği gibi, diğer yandan iş hayatında olumsuz etkiler yaratabilmekte ve kullanıcıların ekonomik kararları üzerinde etkili olabilmektedir. Diğer bir deyişle farklı saiklerle gerçekleştirilen dezenformasyonlar, yapısal olarak farklılaşmakta ve farklı çözüm yöntemleri gerektirebilmektedir. Bununla birlikte her toplumun kendine özgü yapısı ve öncelikli değerleri de gerek dezenformasyon türlerini gerekse dezenformasyona yönelik uygulanan/tartışılan çözüm yöntemlerini çeşitlendirebilmektedir. Nitekim batı toplumlarında daha yoğun olarak din, dil, ırk ve cinsiyet temelli nefret söylemini önlemeyi esas alan tanımlama ve çözüm yöntemleri; Rusya gibi ülkelerde milli güvenlik, kamu barışı gibi başlıkların ön plana çıkarılması olarak kendini göstermekte ve ifade özgürlüğü üzerine yoğun tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmanın konusunu dezenformasyonun demokrasi ve demokrasinin temelini oluşturan ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri ve muhtemel çözüm yöntemleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda farklı ülkelerdeki uygulamalar da örnek oluşturması adına incelenmiştir. Dezenformasyon, ifade özgürlüğü üzerinde birbirinden farklı olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Sistematik bir biçimde dolaşıma sokulan yalan ya da yanıltıcı bilgi, seçmenlerin kararları ve seçim sonuçları üzerinde etkili olabileceği gibi toplumun medyaya olan güvenini ve/veya kamusal tartışmalara karşı ilgisini kaybetmesine neden olabilir. Bu noktada, dezenformasyonun ve söz konusu etkilerinin doğru ve ayrıntılı bir tanımı; bu sorunsala yönelik

tedbir ve çözümlerin ifade özgürlüğü ve dolayısıyla demokratik bir toplum ile çelişebileceği noktaların kapsamlı bir analizi için önem taşımaktadır. Bu hususlar dikkate alınmadan hayata geçirilen çözüm yöntemleri ise kaçınılmaz olarak ifade özgürlüğü ile çelişecek; temel insan haklarına ve demokrasi kavramına zarar verme potansiyelini de beraberinde getirecektir.

Çalışma, eleştirel paradigma çerçevesinde ele alınmıştır. Eleştirel kuramın temel amacı, insan özgürlüğünü, adaleti, demokrasiyi sınırlayan inanç ve eylemleri belirleyip ortaya çıkarmaktır (R. Usher'den akt. Glesne, 2013: 12). Dezenformasyona yönelik tedbirlerin ele alınmasına yönelik bütüncül bir analiz amacıyla farklı ülkelerde uygulanan çözüm yöntemleri ve yasalarla birlikte Türkiye'de yürürlüğe konan 29. maddenin incelenmesine yer verilecektir.

Çalışmada öncelikle tarihin farklı dönemlerinde tartışılan dezenformasyon kavramına değinilecektir. İzleyen bölümde ise dezenformasyona yönelik çözüm yöntemleri incelenecektir. Üçüncü bölümde gerek dezenformasyonun gerekse dezenformasyona yönelik uygulanan hukuki tedbirlerin ifade özgürlüğü üzerine etkileri tartışılacak; Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde esas alınan tedbirlere değinilecektir. Çalışmanın son bölümü, dezenformasyonla mücadelede sınırlı ve hassasiyetle başvurulması gerektiğini savunduğumuz yasal düzenlemeler çerçevesinde 29. maddenin incelenmesini ve ifade özgürlüğü ile çeliştiği noktaları esas almaktadır.

Dezenformasyon: Kavram ve Tarihçe

Dezenformasyonun insanlık tarihi kadar eski olduğunu öne sürmek yanlış olmaz. Nitekim yanlış bilgilendirme, dezenformasyon ve propaganda, en azından Antonius'un Kleopatra ile tanıştığı Roma döneminden beri insan iletişiminin bir parçası olmuştur (Posetti & Matthews, 2018: 1). Octavianus'un Antonius üzerine yürüttüğü ve onu kadın düşkünü bir ayyaş olarak sunduğu propaganda politikası işe yaramış ve Octavianus'u ilk Roma İmparatoru Augustus'a dönüştürmüştür.

Bununla birlikte, dezenformasyonu basitçe insanların yanlış bilgilendirilmesi olarak adlandırmak mümkün görünmemektedir.

Dezenformasyon, onu oluşturan toplumsal koşullar ve toplum üzerinde yarattığı etki/toplumların gösterdiği direnç üzerinden değerlendirilmelidir. “Yanlış haberler her zaman doğumundan önce var olan kolektif temsillerden kaynaklanır [...] bu harekete geçme, yalnızca hayal güçlerinin zaten hazır olması ve sessizce mayalanması nedeniyle gerçekleşir” (Bloch, 1921’den akt. Allard-Huver, 2019: 60). Bir diğer deyişle dezenformasyonu oluşturan ekonomik, siyasi, kültürel faktörler, toplumların dezenformasyona gösterdiği tepkilerde de kendini gösterebilmektedir. Çok katmanlı bir olgu olarak dezenformasyon, dijitalleşmeyle bağlantılı olmasına rağmen daha geniş bir teknolojik, sosyal ve siyasi faktörler kümesinden kaynaklanan gerilimlerin ve dönüşümlerin bir ifadesidir (Keller, 2021: 488). Dezenformasyonun tespiti ve önlenmesinde tanımlanmasının önemine vurgu yapan Fallis’e göre (2015), dezenformasyonu diğer yalan ya da yanıltıcı bilgilerden ayıran unsur ise dezenformasyonun “tesadüfi olmayan yanıltıcı bilgi” olmasıdır. Bu doğrultuda, dezenformasyonu; belirli bir amaç ve motivasyonla, belirli bir çıkar elde etme doğrultusunda, gerçek olmadığı bilindiği halde sistematik olarak paylaşılan bilgi olarak tanımlamak mümkündür.

Bilginin yayılması ve dolayımlanmasıdaki büyük çalkantılarla birlikte değişen medya ortamı, gazetecilerin çalışmalarının sürekli sorgulanması, görmezden gelinmesi; kanaate duyulan güvensizliği ve yanlış haberlere ‘inanma’ eğilimini açıklayan unsurlar arasında sayılabilir (Allard-Huver, 2019: 62). Diğer yandan, dezenformasyonun yayılmasında “post truth” eğiliminin etkisi de yadsınamaz. Özellikle siyasi kutuplaşmanın yoğun olduğu toplumlarda ve dönemlerde kişiler, gerçeği kendi duygu, düşünce ve ideolojilerine göre şekillendirebilmekte “bilmek” yerine istediklerine “inanmayı” tercih edebilmektedir. Bu da dezenformasyonun yayılma hızını arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir diğer deyişle

kasıtlı ve sistematik bir biçimde yalan ya da yanıltıcı bilginin paylaşımı olan dezenformasyondan farklı olarak “post truth”ta kişiler çoğu zaman yanlış bilgilendirme amacı gütmemekte, sistematik bir biçimde hareket etmemekte ancak doğru olmadığını bildiği, tahmin ettiği ve/veya doğrulama ihtiyacı hissetmediği ancak inançlarına ve değer yargılarına uyduğuna inandığı bilginin yayılımına katkı sağlamaktadır. Bu noktada, post truth kavramının dezenformasyonu destekleyen ve yaygınlaştıran bir yapıya sahip olduğu öne sürülebilmektedir. Nitekim İngiltere’de yapılan bir araştırma sonuçlarına göre (Chadwick & Vaccari, 2019: 5); İngiliz sosyal medya kullanıcılarının %57,7’si bir önceki ay sosyal medyada tam olarak doğru olmadığını düşündükleri haberlerle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Haber paylaşanların yüzde 42,8’i yanlış ya da yalan haber paylaştığını kabul ederken; yüzde 17,3’ü uydurma olduğunu düşündükleri haberleri paylaştıklarını kabul etmektedir. Araştırma sonuçları, bu kullanıcıların politikaya ilgisi yüksek genç, erkek katılımcılar arasından çıktığını ortaya koymaktadır.

Dezenformasyon, en az yazılı medya kadar eski bir sorun olmakla birlikte, devlet destekli yerli ve yabancı etki yayma faaliyetlerinin ve sosyal medya aracılığıyla mikro hedefli siyasi etki pazarlamasının yaygınlaşmasıyla birlikte daha tartışmalı hale gelmiştir (Marsden vd., 2019: 2). 2014 yılında, Columbia Üniversitesi’nin Tow Dijital Gazetecilik Merkezi’nde medya kuruluşlarının olgusal hatalarını izleyen bir araştırmacı yeni bir trend fark etmiştir: Haber kaynakları gibi görünen ancak tamamen uydurma hikayeler yayımlayan ve genellikle Facebook ve diğer sosyal medyada viral olan web siteleri. Söz konusu web siteleri Araştırmacı Craig Silverman, tarafından “sahte haber siteleri” olarak adlandırılmıştır. Bu tarihten önce “sahte haber” terimi, ABD’nin önde gelen haber kaynaklarında yılda 1000’den az haberde yer almaktaydı; (Oremus, 2022). Günümüzde ise dezenformasyon sosyal ağ platformları ile anılan bir kavram haline gelmektedir. Nitekim farklı siyasi ve ekonomik motivasyonlarla hareket eden sahte haber siteleri, politikacılar, yandaş medya kuruluşları, ana akım

medya, hükümetler ve diğer aktörler, sosyal medya ekosisteminde dezenformasyonun üretilmesi ve yaygınlaştırılmasında birbiriyle örtüşen rollere sahiptir (Petraatos, 2021: 768).

Oxford English Dictionary (2020), dezenformasyonu şöyle tanımlamaktadır: “Özellikle bir hükümet veya ajanı tarafından yabancı bir güce veya medyaya, onu alanların politikalarını veya görüşlerini etkilemek amacıyla kasıtlı olarak yanlış bilgilerin yayılması; bu şekilde sağlanan yanlış bilgi. Kara propaganda”.

Dezenformasyonun tek bir nedeni ve dolayısıyla tek bir çözümü olmayan çok yönlü bir sorun olduğunu vurgulayan 9 Mart 2022 tarihli Avrupa Parlamentosu Kararı (2020/2268(INI)) dezenformasyonu; “toplularak: ekonomik kazanç amacıyla veya halkı kasıtlı olarak yanıltmak amacıyla oluşturulan, sunulan ve yayılan ve demokratik süreçlere veya sağlık (örneğin aşı karşıtı bir kampanya), çevre veya güvenlik gibi kamu mallarına kamusal zarar verebilecek bilgi” olarak tanımlamaktadır (EUR-Lex 2022). Aldatıcı reklamlar, üzerinde oynanmış fotoğraflar ve görsel imgelerin manipülasyonu; sahte belgeler, tarihi uydurmalar, sahte yayınlar, internet dolandırıcılığı, sahte web siteleri ve manipüle edilmiş Wikipedia girdileri gibi çok çeşitli yöntemleri kapsamaktadır (Fallis, 2015: 402). Avrupa Komisyonu, Nisan 2018 tarihli Çevrimiçi Dezenformasyonla Mücadele Tebliği’nde “çevrimiçi dezenformasyon” terimini kullanmaktadır. Bu terim, “kâr amacıyla ya da kamuoyunu yanıltma kastıyla oluşturulan, sunulan ve yayılan ve kamu zararına yol açması muhtemel, doğrulanabilir şekilde yanlış ya da yanıltıcı bilgi” olarak tanımlanmaktadır. Tebliğ, bu tanımın yanlış alıntıları, hicvi, parodiyi, açıkça tanımlanmış partizan bilgi ve yorumları veya yasadışı içeriği kapsamadığını da eklemektedir. (Rouvroy vd.: 2018). Bu noktada, dezenformasyona karşı alınan tedbirlerin açık fikirlilik, çoğulculuk ve hoşgörüyeye engel teşkil etmemesi için kullanıcıların farklı ideoloji, inanç ve değer yargıları çerçevesinde paylaştıkları içerikler ve iktidarlara yönelik eleştiriler ile dijital dezenformasyon arasındaki farka dikkat edilmesi önem kazanmaktadır.

Dezenformasyona Yönelik Çözüm Çalışmaları

Dezenformasyon her dönemde ve her toplumdavarmakla birlikte kriz olarak nitelendirilebileceğimiz toplumsal, siyasi veya ekonomik çalkantı dönemlerinde yayılma hızını arttırabilmektedir. Nitekim birçok araştırma, dezenformasyonun bazıları yabancı ülkelerden olan ünlüler veya kuruluşlar tarafından siyasi motivasyonlar, jeopolitik niyetler veya finansal nedenlerle yayıldığını öne sürmektedir (Beauvais, 2022: 559). Özellikle Covid 19 döneminde, dezenformasyonun olumsuz etkileri üzerine çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir (Tagliabue vd. 2020, Gottlieb & Dyer, 2020; Rocha vd., 2021; Nguyen & Catalan, 2020). Diğer yandan seçim dönemlerinin de dezenformasyonun oluşturulması ve yayılması için uygun zemin oluşturduğu görülmektedir.

Durach vd. (2020: 5), dezenformasyona yönelik tedbirleri dört ana başlık altında toplamaktadır; (1) öz-denetim (Sosyal ağ platformları tarafından gönüllü olarak gerçekleştirilen eylemler); (2) ortak düzenleme (AB seviyesindeki ve ulusal seviyedeki yetkililer, sosyal ağ platformları, medya kuruluşları, araştırmacılar ve diğer paydaşlar arasındaki iş birliği çerçevesi); (3) doğrudan düzenleme (yani yasal önlemler ve yaptırımlar); ve (4) izleyici merkezli çözümler (yani, bilgi doğrulama ve medya okuryazarlığı).

Marique & Strowel (2019: 392), dezenformasyonla mücadelenin üç farklı kurumun iş birliği çerçevesinde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Bunlar medya, sivil toplum kuruluşları ve eğitimidir. Medyanın özdenetimi, kendi içinde etik kodlar geliştirmesi ve tıkdaklı habercilikten kaçınılması önemlidir. Diğer yandan dezenformasyon, halkın medyaya karşı güven duygusunun zarar görmesine ve kamusal tartışmadan uzak durmasına da neden olabilmektedir. Bu noktada, doğru, tarafsız bilginin dolaşıma sokulması ve halkın medyaya olan güveninin arttırılmasına yönelik tedbirlerin alınması dezenformasyonun etki gücünün azaltılması adına önem taşımaktadır. Fallis (2015: 421) hangi durumlarda dezenformasyon miktarının

azalma eğiliminde olduğunu göstermek için resmi bir model kullanmıştır: a) kaynağın söylediği doğru olduğunda alıcıya sağladığı faydalar azaldığında; b) kaynağın söylediği yanlış olduğunda inanmanın maliyeti arttığında c) kaynağın aldatma motivasyonuna sahip olma ihtimali arttığında.

Bu noktada sosyal ağ platformlarını sorumluluk almaya yönlendiren yasal düzenlemeler de etkili olabilmektedir. Nitekim yasal düzenlemeler, sosyal ağ platformlarının hizmet şartlarının uygulanmasını arttırmıştır. Örneğin, Facebook bağımsız doğruluk kontrol kuruluşlarıyla ortaklıklar kurmuş ve bu kuruluşların önemli ölçüde yanlış olduğunu belirlediği içeriklerin keşfedilebilirliğini azaltmıştır (Tenove, 2020: 530).

Dezenformasyonun siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik sebeplerinin bir arada ele alınması ve çözüm yöntemlerinin bütüncül bir yaklaşım üzerine oluşturulması önem arz etmektedir. Nitekim gerek 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri ve Brexit gerekse 2019 Covid-19 pandemisinde görüldüğü üzere dezenformasyon; güvensizlik, belirsizlik ve kutuplaşma ortamlarında kendine daha kolay yer bulabilmektedir. Dezenformasyonla mücadelenin ulusal ve uluslararası farklı kurum ve kuruluşların kullanıcılarla iş birliği çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu mücadelede devletlerin uyguladıkları yasal düzenlemeler ve yaptırımlar da doğal olarak yerini almaktadır. Ancak söz konusu düzenleme ve uygulamaların gerek teoride gerekse uygulamada dünya genelinde farklılık arz ettiği görülmektedir. Diğer yandan “Devlet güdümlü sert, düzenleyici tedbirler, olası sansür suçlamaları, ifade özgürlüğünün ve hatta demokrasinin kendisinin sınırlandırılması ve tam olarak neyin “sahte haber” veya dezenformasyon olarak kabul edildiğini tanımlamanın zorluğu ile ilgili nedenlerden dolayı tartışmalıdır” (Durach vd., 2020: 12). Bu noktada amacını aşan dezenformasyonla mücadele yasalarının özellikle siyasi konularda dezenformasyonun ortaya çıkış hızını arttıran kaos ortamını destekleyeceği ve güvensizliğin artmasına neden olabileceği öne sürülebilir.

Dezenformasyon ve İfade Özgürlüğü

Dijitalleşmeyle birlikte dönüşen medya ekosistemi dezenformasyonla mücadelede farklı zorlukları beraberinde getirmektedir (Marsden vd., 2019: 3). Tenove (2020) dezenformasyonun demokrasi üzerindeki etkilerini birbiriyle bağlantılı üç başlık altında toplamaktadır; yönetimlerin kendi vatandaşları tarafından kendi kaderini tayin etmesi; adil ve hesap verebilir temsil seçimler ve kanaat ve irade oluşumunu teşvik eden kamusal müzakere.

Politika tartışmaları, genellikle seçim süreçlerinin içinde ve dışında kullanılan dijital dezenformasyonun demokratik kurumlara, kamusal tartışma alanına ve özellikle seçim süreçlerinin bütünlüğüne zarar verdiği varsayımlarına dayanmaktadır (Keller, 2021: 492). Dezenformasyon, dolaşımdaki sahte iddiaların miktarını artırmanın yanı sıra, insanların kamusal tartışmalara saygı ve kapsayıcılık çerçevesinde katılma ilgi ve fırsatlarını azaltarak müzakereci bir sistemin yok olmasına neden olabilir (Tenove, 2020: 529).

Seçim dönemlerinde dezenformasyon, ulusal ve uluslararası kaynaklı gerçekleştirilebilmektedir. Nitekim 2016'daki Amerikan Başkanlık seçimlerine Rus müdahalesini inceleyen 2019 tarihli Mueller Raporu, dezenformasyonla ilgili üç bulgunun ana hattını çizmektedir:

(1) Rus Ordusu Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı 26165 ve 74455 numaralı askeri birimler büyük ölçekli ortalama kampanyaları yürütürken bilgisayarlara izinsiz girişler gerçekleştirmiştir;

(2) Ortalama kampanyası şirketleri de hedef almış ve Google e-posta, Microsoft Word belgeleri, web barındırma ve oylama teknolojisi şirketleri gibi ürünlerini kullanmıştır;

(3) Sosyal medya kampanya finansmanı, kişisel kimlik ve mali bilgiler, bağış toplama dosyaları ve bilgileri, işletmeler hakkında bilgiler, yabancı şirketler ve satın almalar, kara para aklama ve hatta bitcoin elde etmek için kullanılmıştır (Petratos, 2021: 768).

Bununla birlikte siyasi süreçlerde gelişen bu olumsuzlukların tamamen dezenformasyona bağlanmasını yanlış bulan görüşler de mevcuttur. Nitekim Benkler (2019), 2016 Amerikan seçimlerinde dış müdahale yoluyla gerçekleşen dezenformasyon veya propaganda stratejilerinin nihai başarısının “kurumlara duyulan uzun vadeli güven kaybı modelleri bağlamında” yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişe dezenformasyon; mevcut bilgi kaynaklarına, kurum ve kuruluşlara güvenin sarsıldığı, kutuplaşmanın yoğunlaştığı dönem ve toplumlarda kendine yayılma alanı bulmaktadır. Bu noktada, diğer çözüm yöntemleri ihmal edilerek gerçekleştirilen yasaklayıcı düzenlemelerin güvensizliği arttırarak problemin büyümesine neden olabileceği ifade edilebilir.

Keller (2021: 496) dezenformasyona yönelik hukuki düzenlemeleri üç başlık altında toplamıştır; (1) içeriği hedef alanlar (2) kişisel verilerin dezenformasyon amacıyla toplanması, işlenmesi ve kullanılmasını hedef alanlar ve (3) dijital araçların düzenlenmesini hedef alanlar.

İçeriğe yönelik düzenlemeler hem bireyleri hem de içeriği denetleme ve kanunun gerektirdiği halde kaldırma yükümlülüğü altında olan sosyal ağ platformlarını hedefleyebilmektedir. Örneğin Etiyopya’da 1185/2020 sayılı Bildirge yayın, yazılı veya sosyal medya aracılığıyla dezenformasyon veya nefret söylemi yapan kişilere hapis cezası öngörmektedir; benzer hükümler, Malezya, Kamboçya ve Kenya’da da onaylanmıştır (Keller, 2021: 497).

Sayısı her geçen gün artan internet kullanıcılarının ekonomik ve siyasi birer güç haline gelen sosyal ağ platformlarının karşısında savunmasız bırakılarak salt özdenetime terk edilmesi hiçbir demokratik ülke tarafından kabul gören bir görüş değildir. Bu doğrultuda başta Almanya olmak üzere birçok ülke dezenformasyonla mücadeleye ilişkin çalışmalar başlatmış ve bu çalışmalar sonucunda bir takım yasal düzenlemeleri de içeren çeşitli tedbirleri hayata geçirmişlerdir. Bu tedbirlerle ilgili endişeler ise devlet güdümlü sert düzenlemelere yönelik

daha genel bir eleştiriyi -neyin dezenformasyon olduğuna karar verirken gücün kötüye kullanılması ve dolayısıyla otoriter rejimler altında ifade özgürlüğünün bastırılmasına yeni yollar açabilecekleri gerçeğini- ifade etmektedir (Durach vd., 2020: 12). Halkın doğru bilgiye ulaşmasında bir engel olarak görülen dezenformasyonun önlenmesinde ortaya konan tedbirlerin bireylerin ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı/yok edici bir şekle bürünmesi dezenformasyonun kendisiyle benzer tehlikeler barındırmaktadır.

Almanya

Almanya’da 1 Ekim 2017’de kabul edilen Sosyal Ağların Düzenlenmesi Kanunu (Netzwerkdurchsetzungsgesetz- NetzDG) sosyal ağ platformlarına ilişkin ilk yasal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel olarak çevrimiçi nefret söylemini düzenleyen yasa 2 milyon ya da daha fazla kullanıcıya sahip sosyal ağ platformlarını hedef almakta ve söz konusu platformları nefret söylemiyle mücadelede sorumluluk almak zorunda bırakmaktadır. Yasa yeni suç kategorileri önermez, Alman Ceza Yasası’nda var olan 22 kanun maddesinin uygulanması ve denetlenmesinden sosyal ağ platformlarını sorumlu tutar (Şahin, 2022: 32). NetzDG’ye yönelik eleştirilerin başında ise yasanın öngördüğü ağır para cezalarından kaçınmak isteyen sosyal ağ platformlarının gereksiz yayından kaldırmalara başvurabileceği ve uygulamanın sansür niteliği taşıyacağı gelmekteydi. Ancak araştırma sonuçları bu eleştirileri desteklememektedir. Echikson & Knodt (2018) tarafından yürütülen araştırma, yasanın yayından kaldırmalar için kitlesel taleplere yol açmadığını ortaya koymaktadır. Yasa sosyal ağ platformlarının ‘kaldır, sonra sor’ yaklaşımını benimsemesine neden olmamıştır. Nitekim üç büyük medya platformu arasındaki yayından kaldırma oranları Facebook için %21, 2 ile Twitter için sadece %10,8 arasında değişmektedir. Google ve Twitter şikayetlerin neredeyse beşte dördünü reddetmiştir.

Yasanın nefret söylemi ile mücadelede etkinliği tartışılsa da Almanya özelinde ifade özgürlüğü çerçevesinde endişelerin büyük ölçüde giderildiği

öne sürülebilir. Bununla birlikte NetzDG, birçok devletin benzer uygulamalara yönelmesine öncül olmuştur; söz konusu ülkelerdeki sonuçlar ise Almanya'dan farklılık arz edebilmektedir.

Yasadadezenformasyona, yanlış yadayan ilticı bilgiye yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Sadece, nefret söylemi ve diğer suç teşkil eden içeriklere karşı sorumluluk sosyal ağ platformlarına yüklenmekle yetinilmiştir (Ekinci, 2022). Bununla birlikte NetzDG'nin yürürlüğe girmesinden sonra aralarında Venezuela, Avustralya, Rusya, Hindistan, Kenya, Filipinler ve Malezya'nın da olduğu birçok ülke benzer yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir (Winwehr York, 2020). Türkiye de 29.07.2020 tarihinde kabul edilen ve 31 Temmuz 2020 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7253 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile NetzDG'nin ağırlaştırılmış bir versiyonunu yürürlüğe koyan ülkeler arasında yer almaktadır. Nitekim 7253 Sayılı Kanun sadece sosyal ağ platformlarını değil haber sitelerini de kapsamaktadır. Diğer yandan para cezalarından sonra öngörülen bant daraltma cezası, ifade özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü, bilgi edinme hakkı ve haberleşme hakkı gibi temel insan haklarına aykırı bir görüntü sergilemektedir (Şahin, 2022: 36). Bant daraltma ile verilen ceza, salt dezenformasyon içeren bilginin engellenmesi ile sınırlı kalmamakta, sonrasında dezenformasyon kapsamında yer almayan haber, bilgi ve düşüncelerin de serbest dolaşımını kısıtlayıcı etki yaratma tehlikesini içinde barındırmaktadır.

Belçika

Belçika'da dezenformasyonla mücadele üzerine 17.08.2018'de sahte haber uzmanları tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Raporla "Yanlış bilgi bir yasa ile ortadan kaldırılamaz. Bunu yurtdışında yapma girişimleri ifade özgürlüğünü tehlikeye atma riski taşımaktadır. Uzman grubu, istişare ve iş birliğine dayalı bir modeli tercih etmektedir. Ancak akıllı bir mevzuat aracılığıyla istişareyi baskı

ile birleştirmenin bir yolunu aramaya başlayabiliriz" ifadelerine yer verilmektedir (Rouvroy vd., 2018). Rapor, bilgi ekosistemini iyileştirmek için dört farklı eksenle önlemler almayı önermektedir (Marique & Strowel, 2019: 392):

1. Araştırmanın desteklenmesi
2. Kullanıcılar için doğruluk kontrolü araçlarının sağlanması
3. Kaliteli gazeteciliği finanse etme ve
4. Kullanıcılara yönelik medya eğitimi

Raporda "yalan haber" yerine dezenformasyon teriminin bilinçli olarak tercih edildiği ifade edilmiştir. Bazı siyasi figürlerin katılmadıkları ya da hoşlarına gitmeyen bilgilere atıfta bulunmak için "yalan haber" terimini kullandıkları; dolayısıyla bu terimin, güçlü aktörler tarafından bağımsız haber medyasını itibarsızlaştırmak için kullanılan bir silah haline geldiği vurgulanmıştır.

Birleşik Krallık

Birleşik Krallık, "dezenformasyon ve yanlış bilgilendirme" konusunda on sekiz aylık bir parlamentosoruşturması yürütmüş ve çalışmalarını iki rapor halinde sunmuştur (House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, t.y).

İlk rapor, sandıkların denetlenmesinden sorumlu Komisyon olan Seçim Komisyonu'nun seçim dönemlerinde reklamcılıkla ilgili davranış kuralları yayımlamasını önermiştir. Bu rapor ayrıca, sosyal ağların "platform" veya "yayıncı" olarak değerlendirilmemesini, yalnızca ihbardan sonra içeriğin kaldırılmasını (ihbar et ve kaldır) değil, aynı zamanda belirli içeriklerin kolayca sürekli izlenmesini de gerektiren yeni bir yasal statünün tanımlanmasını önermiştir.

Birleşik Krallık Hükümeti tarafından 2 Mayıs 2021'de yayımlanan "Çevrimiçi Güvenlik Yasası Taslağı" çevrimiçi içerik paylaşım platformlarına ve arama motorlarına, kullanıcıları koruma yükümlülükleri getirmektedir (Ekici, 2022). Mart 2022'de uygulanmaya başlanan yasa, dezenformasyon oluşturan içeriklerin kaldırılmasında sosyal ağ

platformlarını sorumlu tutmaktadır (Oymak, 2022: 506). Bir diğer deyişle, yasa, sosyal ağ platformlarının şeffaflığı ve sorumlulukları üzerine odaklanmakta kullanıcılara yönelik tedbirlere yer verilmemektedir.

Fransa

Fransa, seçim kampanyaları bağlamında “bilgi manipülasyonu” ile mücadele etmeyi amaçlayan 22 Aralık 2018 tarihli yasa ile dezenformasyona yönelik tedbirler almıştır. Yasaya göre bir seçimden önceki üç ay boyunca sosyal ağ platformları, genel ilgi alanındaki içeriğin tanıtımı için para ödeyenlerin kimliğini, ödenen miktarları, paranın kullanım şeklini ve kullanıcı verilerinin bu bağlamda nasıl kullanıldığını kamuya açık çevrimiçi bir sicile kaydetmelidir (Marique & Strowel, 2019: 388). Yasaya göre, hâkim yanlış bilginin “yapay veya otomatik olarak” ve “büyük ölçekte” yayılıp yayılmadığını 48 saat içinde değerlendirmelidir (Vie Publique 2018). Bununla birlikte “Görsel-İşitsel Yayınlar Üstü Kurulu” (CSA- Le Conseil supérieur de l’audiovisue) yabancı bir devlet tarafından kontrol edilen veya yabancı bir devletin etkisi altında olan ve ulusun temel çıkarlarına zarar veren televizyon hizmetlerinin yayını engelleyebilir, askıya alabilir veya durdurabilir. Bir diğer ifadeyle söz konusu yasa öncelikli olarak yabancı devletlerin seçim sürecine müdahalesini önlemeyi amaçlamakta, sosyal ağ kullanıcıları arasındaki etkileşimlerden kaynaklanan diğer dezenformasyon biçimlerini ise aynı şiddetle ele almamaktadır (Marique & Strowel 2019: 389).

Fransa’nın “Avia Yasası” olarak bilinen çevrimiçi nefrete yönelik yasası ise 20 Mart 2019 tarihinde parlamentoya sunulmuştur. Parlamento tarafından kabul edilen yasa tasarısı, çevrimiçi platform ve arama motorlarını, yapılan uyarılardan sonra, nefrete teşvik, ırkçı veya din karşıtı hakaretler gibi açıkça yasadışı olan içerikleri 24 saat içinde kaldırmakla yükümlü kılıyordu. Yanlış ve/veya yanıltıcı bilgiye ilişkin herhangi bir hüküm barındırmayan ve esas olarak nefret söylemini alan yasa cezai yaptırım olarak ise 1,2 milyon Euro’ya kadar para cezası öngörmektedir (Ekinci, 2022). Yasanın ilk halinde terörist veya çocuk pornografisi

içerikleri için kaldırma süresi ise bir saate indirilmişti. Ancak Anayasa Konseyi, 18 Haziran 2020 tarihli kararında bu hükümleri ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmanın gerekli ve orantılı olmadığı gerekçesiyle iptal etmiştir. Yasa 24 Haziran 2020’de değişikliklerle birlikte son halini almış; 25 Haziran 2020’de Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Vie Publique 2020).

Fransa’nın nefret söylemi ve çevrimiçi zorbalık için birdiğer uygulaması ise karşı söylem stratejilerinden oluşmaktadır. Örneğin, düşünce kuruluşu Renaissance Numérique tarafından desteklenen Seriously Platformu, çevrimiçi iletişimi daha barışçıl hale getirmek isteyen kullanıcılara çeşitli yöntemler sunmaktadır. Platform, kullanıcılara nefret söylemi içeren yorumlara yönelik söylemsel bir yaklaşım önermekte; bu suretle hakaretin azalmasını ve kamusal tartışmanın önünün açılarak eleştirel düşüncenin uyanması hedeflemektedir. Yöntem, üç adımdan oluşan ve somut bilgilerle çeşitli davranışsal yaklaşımlar (gerekçeli, tarafsız, mizahi) sunan bir araca dayanmaktadır: Tartışmayı çerçevelemek için olgusal unsurlar (veriler, grafikler, anahtar rakamlar, vb.); Uzmanlardan, tartışmanın hararetini düşürmek için doğru tutumu benimsemeye yönelik duygusal ve psikolojik tavsiyeler; Argümanı açıklamak için dijital formata uyarlanmış medya kaynakları (videolar, resimler, çalışmalar, vb.) (Renaissance Numerique 2021). Bir diğer internet sitesi Respondingtoprejudices.com ise internette en sık bulunan önyargıları, önyargılı fikirleri ve yanlış kanıları deşifre etmeyi ve tematik bir argümanla olası cevaplar önermeyi amaçlamaktadır. Bu cevaplar, gerçek veya sayısal verilerin yanı sıra çevrimiçi kaynaklara dayanmaktadır (Répondreauxpréjugés.com, t.y.). Bir diğer deyişle, Fransa dezenformasyon ve nefret söylemi ile mücadelede yasal düzenlemelerle sınırlı kalmamakta; ifade özgürlüğü açısından tartışmalı görülen Avia yasasının yanı sıra kamusal tartışmaları destekleyici, dezenformasyonun görünürlüğünü azaltacak, onunla doğru bilginin paylaşımı ile mücadele edecek çözüm arayışlarına da yönelmektedir. Dezenformasyona karşı kullanıcıların eğitimi ve desteği ise söz konusu çözümün odak noktasını oluşturmaktadır.

Rusya

Dezenformasyonla ilgili bir diğer düzenleme ise Rusya'nın Mart 2022'de kabul edilen yasasıdır. Duma tarafından onaylanan yasaya göre "siyasi, ideolojik, ırksal, ulusal veya dini kin veya düşmanlığa dayanan ... suçlamanın yapay delillerini suni olarak oluşturarak" bilgi yayanların 10 yıl veya eylemleri "ağır sonuçlara" neden olursa 15 yıla kadar hapis cezası alabileceği hükme bağlanmıştır (Jack, 2022). İzleme grubu OVD-Info'nun verilerine göre, sadece 24 Şubat ile 20 Mart arasında Ukrayna işgalini protesto ettikleri için 15.000'den fazla Rus gözaltına alınmıştır.

AB ülkelerinin dezenformasyon üzerine aldıkları düzenlemelerin genel itibariyle nefret söylemini hedef aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte, ticari yanıltma ve kullanıcıların siber zorbalıktan korunmaları başlıkları da yer almaktadır. Sosyal medya kullanımı ile görünürlük kazanan dezenformasyonun bireysel ve toplumsal olumsuz etkileri ile mücadelede kullanıcıların sosyal ağ platformları karşısında ekonomik sömürüye karşı korunması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda bir yandan kullanıcıların dezenformasyon ve olumsuz etkilerinden korunma yöntemlerinin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmakta; diğer yandan nefret söylemine maruz kalan kullanıcıların kişilik haklarının korunmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte Almanya, Fransa ve Macaristan gibi bazı AB Üye Devletleri ve Singapur, Rusya veya Malezya gibi AB üyesi olmayan devletler, yasadışı olarak kabul edilen içeriğin yayınlanması ve yayılması için para cezası veya hapis cezası öngören yasalar da yürürlüğe koymuştur (Durach vd., 2020: 12). Ancak söz konusu düzenlemeler kadar düzenlemenin esas alındığı dezenformasyonun içeriği (kamu güvenliği, kamu sağlığı, terör, nefret söylemi vb.) ve dar anlamda yorumlanıp yorumlanmadığı da önem kazanmaktadır.

Türkiye'de Dezenformasyon

Oxford Reuters Enstitüsü'nün (2019) farklı kıtalarda yer alan 37 ülke üzerine gerçekleştirdiği

bir araştırmada Türkiye % 48 oranıyla yalan haber paylaşımında birinci sırada yer almaktadır. Sosyal medya kullanımının artmasıyla şiddeti ve görünürlüğü bütün dünyada artan dezenformasyona yönelik çalışmalar, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de farklı kanallardan yürütülmektedir. Yasal düzenlemeler dışında yapılan çalışmaların başında ise doğrulama platformları gelmektedir.

Türkiye'deki doğruluk kontrol platformları arasında "YalanSavar.org", "Malumatfurus.org", "EvrinAgaci.org", "DogrulukPayi.com", "Teyit.org", "gununyalanlari.com", "FactCheck.TR" ve "Dogrula.org" sayılabilir (Ünver, 2020: 5). Anadolu Ajansı tarafından kurulan "Teyit Hattı" da bu çalışmalar kapsamında yer almaktadır (Çavuş, 2022). Bununla birlikte doğrulama platformlarının kullanıcılar tarafından ne kadar benimsendiği yine medya okuryazarlığı çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir konudur. Nitekim "Pandemi Sürecinde Yanlış Bilgi Sorunu: Yanlış Bilgi, Haber Tüketimi ve Teyit Etme Davranışı" başlıklı rapora göre araştırmaya katılan 1025 internet kullanıcısının sadece %33,5'i bir doğrulama platformu olan Teyit.org'un adını duyduklarını ifade etmişlerdir (Yılmaz, 2020).

İletişim Başkanlığı'nın öncülüğünde kurulan "Dezenformasyonla Mücadele Merkezi" de dezenformasyona yönelik çözüm yöntemlerinden biri olarak karşımız çıkmaktadır. Ancak söz konusu teyit platformunun devlete bağlı olarak kurulmasının, bilginin doğru ve yanlışlığının neye göre belirlendiği sorusunu tartışmalı bir konuma taşıdığı söylenebilir. Nitekim ABD Merkezli The International Fact-Checking Network (Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı) Direktörü Baybars Örsek'e göre doğruluk platformları siyasi aktörlerden bağımsız bir biçimde editoryal çalışmalarını gerçekleştirebilmelidirler (Özdemir, 2021). Bir diğer deyişle, doğrulama platformlarının amaçlarını gerçekleştirebilmeleri ve gerekli güven ortamını oluşturabilmeleri tarafsızlıklarına, şeffaflıklarına ve bağımsızlıklarına bağlıdır.

Türkiye’de sosyal medyada dezenformasyonun büyüklüğünü gösteren ve özellikle doğruluk platformlarının işlevselliğini inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur. Ünal ve Taylan (2017), sağlık iletişimi üzerine gerçekleştirdikleri araştırmalarında internet siteleri, sosyal medya ve WhatsApp grupları üzerinden dolaşıma giren iddiaların büyük bölümünün doğru olmadığını ortaya koymuşlardır. Ayhan ve Erkan (2018), “Siyasal İletişimde Dezenformasyon ve Sosyal Medya: Bir Doğrulama Platformu Olarak Teyit.Org” başlıklı araştırmalarında doğrulama platformlarının doğrulama işlevi ile bilgi kirliliği içerisinden doğru bilgileri ayıklayarak ve yanlışları düzelterek kalıcı hasarların oluşmasını önlemede önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır. Kobak ve Soğukdere (2021), Türkiye’deki orman yangınları üzerine sosyal medyada dolaşıma sokulan ve Teyit.org tarafından yalanlanan 25 haberi inceledikleri ve sosyal medya okur yazarlığının önemini vurguladıkları çalışmalarında, sosyal medyanın yalan haberin dolaşımında etkili bir mecra oluşturduğu saptamasına ulaşmışlardır.

Sosyal medyanın dezenformasyonun üretiminde yayılımında rolü ve gücü söz konusu araştırmalar doğrultusunda da tartışmasız bir noktadadır. Bağımsız, şeffaf ve tarafsız bir şekilde yapılanan doğruluk platformları da kanımızca dezenformasyonla mücadelenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak bu noktada söz konusu platformlarının kullanımında kullanıcıların medya okuryazarlığı bakımından yeterliliği ile doğru orantılı bir biçimde arttığı unutulmamalıdır. Halkın dezenformasyon konusunda bilgilendirilmesi ve doğrulama platformlarının kullanımı azami önem taşımaktadır.

Türkiye’de Dezenformasyona Yönelik Yasal Düzenlemeler ve 29. Madde

Türkiye’de internet hukukunu düzenleyen 5651 Sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” 23 Mayıs 2007 tarihinde 26530 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sosyal ağ platformlarına yönelik ilk yasal düzenleme ise

29.07.2020 tarihinde kabul edilen ve 31.07.2020 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 7253 Sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kanun, sosyal ağ sağlayıcı kavramına açıklık getirmekte ve sosyal ağ platformlarının yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir. 7418 Sayılı “Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ise 18.10.2022 tarihli Remi Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun özellikle “dezenformasyon yasası” olarak bilinen 29. maddesiyle çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Nitekim dezenformasyona yönelik tedbir ve düzenlemeler, ülkemizde büyük ölçüde siyasi tartışmaların odağını oluşturmakta; çözüm yöntemi olarak ise yine tartışmalı hukuki düzenlemelere yer verilmektedir. Bu nedenle düzenlemeler, endişe ve dirençle karşılaşılabilmekte; sansür olarak algılanabilmektedir. Bu endişe ve direnç hem kanun koyucuların hem de kullanıcıların “platform hakimiyetinin yeni biçimleri ve algoritmik sansür” de dahil (Karpinnen, 2019: 68) olmak üzere kamusal tartışmaların önündeki birçok engeli görmezden gelme eğilimi göstermesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte demokrasiye ve ifade özgürlüğüne ilişkin endişelerin net bir biçimde ifade edilmesi çözüm yolları üzerinde çalışmayı kolaylaştırabilecektir (Tenove, 2020: 531).

Dezenformasyonu hedefleyen 29. maddede dezenformasyonu tanımlamaktan kaçınılmış ve söz konusu madde yoruma açık muğlak ifadelerle düzenlenmiştir. Mezkûr maddeye göre;

“(1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Failin, suçu gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”

29. madde suçun gerçekleşmesini 5 şarta bağlamaktadır. Bu 5 şartın bir arada gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmektedir. “Fikirler pazarı” doktrinine gönderme yapan kanun gerekçesinde ise “Demokratik toplumun vazgeçilmezleri olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik” kavramlarına işaret edilmiştir. Gerekçeye göre dezenformasyon olarak adlandırılan bilgi “doğrudan asılsız” ya da “tahrif edilmiş” bilgi olabilecektir. Her ne kadar kanun 5 koşulun bir arada gerçekleşmesi şartına bağlanmış olsa da söz konusu şartların muğlak ifadelerle betimlendiği görülmektedir.

Yazıcı (2022)'ya göre;

“Bu ilke karşısında, yürütme ve idareye tanınan takdir yetkisinin alanı, tereddüde yer bırakmayacak bir açıklıkla tayin edilmeli, böylece, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasının yaratması muhtemel hak ihlalleri önlenmelidir. Hukuki belirlilik, hukuk normlarının, açık ve kesin olmasını gerektirmektedir. Bu ise, bir normun kapsamındaki ilişkilerin ve durumların öngörülebilirliğinin güvencesi olmaktadır. Hukuki belirlilik, aynı zamanda, kesinleşmiş yargı kararlarına saygı gösterilmesi ve bu kararların uygulanması gerektiği anlamına gelmektedir. Hukuki belirlilik ilkesinin gereği olarak, temel hak ve hürriyetlerin müphem ve muğlak hukuk kurallarıyla çiğnenmesine izin verilmemeli, böylece bireylerin hakları, devlet organ ve makamları karşısında korunmalıdır.”

AİHM'nin yerleşik içtihatlarına göre ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar, demokratik bir ortamda gerekli ve orantılı olmalıdır. Nitekim kanun gerekçesinde de vurgulanan “demokratik toplum kriteri”, AİHS'nin en orijinal kriteri olarak kabul etmekte ve Sözleşme'nin önsözünde de yer almaktadır (Vardal, 2014, s. 44). Handyside kararında (Handyside v. UK, 07.12.1976, 5493/72, par.48.) ifade ettiği demokrasinin olmazsa olmaz şartları olarak çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik, AİHM'nin ifade özgürlüğüne ilişkin sınırlamalarda aradığı “demokratik bir ortamda gerekli ve orantılı olma” kriterine bağlanılmıştır. Bir diğer deyişle mahkeme, ifade özgürlüğüne getirilebilecek herhangi bir sınırın gerçekleşebileceği koşulları ve sınırlamanın niteliğini belirtmektedir. Sınırlama, baskın bir sosyal gereksinim nedeniyle gerçekleşmeli ve orantılı olmalıdır.

29. madde ile getirilen düzenleme, bütün sosyal medya kullanıcılarını hedef almaktadır. Maddede suçun oluşması için kasit aranmamaktadır.

“Yalan” ya da “tahrif edilmiş” bilginin yalan ya da yanlış olduğu bilinerek ya da bilinmeden yayılması fark yaratmamaktadır. Bu noktada içerik üretici ve üretilen içeriği paylaşan ya da yorum yapan arasında da bir ayrım gözetilmemiştir. Herhangi bir retweet ya da herhangi bir içeriğe yapılan bir yorumun madde kapsamında değerlendirilebilmesi mümkün görünmektedir. Bu noktada medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve medya etiği eğitimlerinin önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu eğitimlerin yetersiz kaldığı/ mevcut olmadığı toplumlarda dezenformasyon kadar, dezenformasyonun bilinçsiz paylaşımı da kaçınılmazdır. Bu da dezenformasyonun engellenmesinde yasal yöntemlerin ön plana çıkmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim demokrasi ancak haber, bilgi ve düşüncelerin serbest dolaşımının hâkim olduğu eğitim seviyesi yüksek toplumlarda işlevsellik ve anlam kazanmaktadır.

“Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle” ifadesi somut değildir. Niyet okuma içermektedir. Bilginin hangi amaçla, hangi düşünce ya da duyguyla paylaşıldığı yoruma açık bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde içeriği paylaşan ya da yorumlayan kullanıcıların da duygu, düşünce ve amaçları öngörülemez. TCK'nın 218. maddesinde yer alan “haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” ifadesi de bu niyet okumaya yönelik bir koruma sağlayamayacaktır.

“Kamu barışını bozmaya elverişli şekilde” ifadesi yoruma açıktır. Kamu barışını bozma ifadesi kendi içinde açık değildir. Bununla birlikte, kamu barışını bozma değil kamu barışını bozmaya elverişli olma şartı aranmıştır. Herhangi bir sansasyonel bilginin kamu barışını bozmaya elverişli görülmesi önünde bir engel yoktur.

“İfade özgürlüğü, demokratik toplumun esaslı temellerinden biri olup, demokratik toplumun ilerlemesi ve her bir bireyin kendini geliştirmesinin temel şartlarından birini oluşturur. İfade özgürlüğü, 10. maddenin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen haber ve düşünceler için değil, ama ayrıca devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için

de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz” (Ulusoy 2019, 146; AİHM, Kayasu/ Türkiye Davası, B. No: 64119/00, K.T. 13.11. 2008, hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-121588).

“Gerçeğe aykırı bilgi” ifadesi gerçeğe ilişkin farklı düşünce yorumların önüne set çekmekte, tek bir gerçeğin varlığına işaret ederek düşünce özgürlüğünü yok saymaktadır. Anayasa Hukukçusu Ergun Özbudun’un (2022) ifadesi ve örneğiyle “enfasyon rakamları konusunda TÜİK verileri tek gerçek, ENAG verileri ile bağımsız ekonomistlerin iddiaları ise külliyan gerçek dışı telâkki edilebilecek, buna halk arasında korku, endişe, panik yaratma saiki de eklenebilecektir”.

Suçun bir “örgüt faaliyeti” çerçevesinde işlenmesi durumunda cezanın yarı oranında arttırılması ön görülmüştür. Hangi kurum, kuruluş ya da kurumların örgüt kapsamında değerlendirilebileceği yoruma açıktır. Diğer yandan çeşitli platformlarda anonim bir biçimde yapılan paylaşımlar; örneğin ismini kullanmayı tercih etmeyen bir Twitter kullanıcısının yaptığı bir paylaşım ya da Ekşisözlük’te yazılan içerikler bu kapsamda değerlendirilebilecektir.

Anayasanın 13. maddesinde “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği” hükme bağlanmıştır. İfade özgürlüğüne yönelik bu sınırlama, öngördüğü hürriyeti bağlayıcı cezalar ile AİHS’nin ve AİHM’nin “demokratik bir ortamda gerekli ve orantılı”lık ilkesi ile de çelişen bir görüntü sergilemektedir. Nitekim madde, kullanıcıların düşüncelerini rahatlıkla ifade etme hususunda çeşitli çekinceler taşımasına neden olabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Dezenformasyona yönelik temel çözüm yöntemlerini farklı başlıklar altında toplamak mümkündür. Sosyal ağ platformlarına sorumluluk yüklemek, kullanıcıların medya okuryazarlığı çerçevesinde özdenetim uygulamaları, uluslararası düzenlemeler, çeşitli doğrulama platformları ve devletlerin egemenlik güçlerine dayanarak oluşturdukları yasal düzenlemeler günümüzde dezenformasyona yönelik alınan temel tedbirleri

oluşturmaktadır. Ancak dezenformasyon, türünden ve amacından bağımsız bir biçimde toplumsal koşullardan beslenmekte, güç almaktadır. Bu nedenle oluşmasına ve yaygınlaşmasına neden olan faktörlere inilmediği takdirde çözüm yöntemleri yetersiz kalmaktadır. Diğer yandan çözüm yöntemlerinin bütüncül ve koordine bir biçimde uygulanması dezenformasyona zemin oluşturan toplumsal koşulların iyileştirilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Bu noktada, toplumsal mutabakat ve iş birliği sağlanmadan yapılan, içeriğe yönelik hukuki düzenlemeler, sorunun çözümünde yetersiz kalmakta, hatta ifade özgürlüğüne ve demokrasiye yönelik farklı tehditler oluşturabilmektedir. Nitekim dezenformasyonla mücadelede getirilen çözüm yöntemlerinin büyük ölçüde ifade özgürlüğü ile çatışmaya neden olabilecek hukuki düzenlemelerle sınırlı kaldığı Türkiye, Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Derneği tarafından yapılan sıralamada 180 ülke arasında 149. sırada yer almaktadır.

Dijitalleşmeyle birlikte güç ve görünürlük kazanan dezenformasyon, günümüzde farklı boyutlarıyla ifade özgürlüğüne zarar vermektedir. Diğer yandan ifade özgürlüğü ile arasındaki hassas denge ve sınırlar nedeniyle önlem olarak getirilecek hukuki düzenlemeler azami dikkat ve özen gerektirmektedir. Dezenformasyonla mücadele çok katmanlı bir biçimde gerçekleştirilmediği takdirde yapılan yasal düzenlemeler; dezenformasyonun ve onu oluşturan farklı kültürel, ekonomik ve siyasi sorunların büyümesine neden olabilecektir.

Devletin pozitif edim yükümlülüğü çerçevesinde vatandaşları sosyal ağ platformlarının ve diğer kullanıcıların ekonomik ve/veya siyasi manipülasyona karşı koruyacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilmesi, niteliği ve niceliği tartışılmalı da bütün dünyada genel kabul görmüş bir konudur. Ancak söz konusu düzenlemelerin üstün değer ilkesine göre kamu yararı gözetilerek gerçekleştirilmesi en önemli husustur. Diğer yandan yasal düzenlemeler, bilgi ve internet çağında dezenformasyonla mücadelede esas

değil destekleyici bir unsur olarak görülmelidir. İfade özgürlüğün temeli ve zemini olan “Fikirler Pazarı”nın korunması ancak bu doğrultuda mümkün görünmektedir. Temel hak ve özgürlükler arasında yer alan ifade özgürlüğüne ilişkin çekincelerin giderilmesi için bu hususta içeriğe yönelik getirilecek sınırlamaların dar bir biçimde ele alınması ayrı bir önem arz etmektedir.

Dezenformasyonun kendisini ortaya çıkaran/ arttıran ekonomik, siyasi ya da toplumsal koşullardan bağımsız bir biçimde ele alınarak sadece hukuki düzenlemelerle ele alınması ifade özgürlüğü ve demokrasi üzerine önemli tehditler barındırmaktadır. Bu noktada içeriğe yönelik düzenlemeler ise dezenformasyonu önleme çabalarının ifade özgürlüğü ile çeliştiği ince bir noktada yer almakta ve ayrı bir hassasiyet gerektirmektedir. İçeriğe yönelik düzenlenmiş olan 29. madde belirsiz ifadeleri ve ağır cezai yaptırımlarıyla bu şartı sağlamamaktadır. Diğer yandan haber bilgi ve düşüncelere ulaşma hakkı ve ifade özgürlüğü çerçevesinde tartışmalara yol açan madde, ağır yaptırımları ile kullanıcıların temel haklarından biri olan düşüncelerini ifade etme özgürlüğüne temkinli yaklaşmasına neden olarak kamusal tartışmaların önünde engel oluşturabilecek potansiyele sahip görünmektedir.

Dezenformasyonla mücadelede görece yol kat etmiş Avrupa ülkeleri ile mukayese edildiğinde Türkiye'nin yasal tedbirlere öncelik ve ağırlık verdiği görülmektedir. Bu noktada, çeşitli ülkelerde uygulan; medya okuryazarlığı ve özdenetimi temel alan alternatif çözüm yöntemlerinin üzerinde çalışılması, dezenformasyonla ve dezenformasyonun ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkileriyle mücadelede daha etkin bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu doğrultuda;

- ▶ Dezenformasyona yönelik uluslararası çalışmalar ve düzenlemeler takip edilmelidir.
- ▶ İfade özgürlüğüne yönelik sınırlamalar, demokratik bir ortamda gereklilik ve orantılılık ilkesi göz önünde bulundurularak dar anlamda

yorumlanmalıdır.

- ▶ Belirsiz ifadelerden kaçınılmalı ve dezenformasyon net bir biçimde tanımlanmalıdır.
- ▶ Kanun maddeleri, nefret söylemi ve dezenformasyon ayırımı yapılarak düzenlenmelidir.
- ▶ -Üslubun içerikle birlikte koruma altına alınan bir ifade biçimi olduğu göz önünde bulundurulmalı; ifade özgürlüğünün içerdiği haklar çerçevesinde değerlendirilerek gerçek olma iddiası taşımadığı açıkça belli olan ve nefret söylemi içermeyen siyasi eleştiriler, hicivler ve parodiler dezenformasyon tanımının dışında bırakılmalıdır. Bununla birlikte ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilen mizahın aynı zamanda ifade özgürlüğünün meşru sınırlarına tabi olduğu unutulmamalıdır.
- ▶ Yalan, yanıltıcı ya da yanlış bilginin cezalandırılması, dezenformasyonun önlenmesinde sınırlı sonuçlar yaratabilir. Doğru, tarafsız ve güvenilir haber kaynaklarının arttırılması ise dezenformasyonu görünmez ve etkisiz kılacaktır. Bunun için etik ve güvenilir bir medya şarttır.
- ▶ Kanımızca dezenformasyonla mücadelenin en önemli ayaklarından biri eğitimidir. Bun noktada medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık eğitimlerinin her yaş düzeyinde müfredata eklenmesi elzemdir. Gerek öğrencilere gerekse yetişkinlere yönelik düzenlenmesi gereken bu eğitimler teknolojik gelişmelere ayak uydurmak adına sürekli yenilenmelidir.
- ▶ Medya okuryazarlığına ve kullanıcılara yönelik öz denetim çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Fransa'da örnekleri görüldüğü üzere kullanıcıların dezenformasyon ve nefret söylemi karşısında eğitilmesini ve aktif rol almasını sağlayacak çeşitli platformların kurulması desteklenmelidir.

- Bağımsız, şeffaf ve tarafsız bir şekilde yapılan doğruluk platformları dezenformasyonla mücadelenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak bu noktada söz konusu platformlarının kullanımının da kullanıcıların medya okuryazarlığı bakımından yeterliliği ile doğru orantılı bir biçimde arttığı unutulmamalıdır. Halkın dezenformasyon konusunda bilgilendirilmesi ve doğrulama platformlarının teşviki azami önem taşımaktadır.

Dezenformasyon, belirsiz ve güvensiz ortamlardan beslenmektedir. Bu nedenle yapılan düzenlemelerin koordine bir biçimde yürütülmesi ve doğru güvenilir bilgi kaynaklarının artırılması, söz konusu belirsizliğin ve güvensizliğin beslenmemesi açısından önem arz etmektedir. İçeriğe yönelik cezai yaptırımlar ise bu çerçevede en son ve azami özenle başvurulması gereken yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

Allard-Huver, F. (2019). Fake news. In Pauline Escande-Gauquié & Bertrand Naivin (Eds.), *Comprendre La Culture Numérique* (pp. 58-66). Dunod. 978-2-10-079584-0.

Beauvais, C. (2022). Pourquoi croyons-nous aux fake news ?. *Revue du rhumatisme* (Ed. française : 1993), 89(6), 555-561. <https://doi.org/10.1016/j.rhum.2022.09.013>.

Benkler, Y. (2019). Cautionary notes on disinformation and the origins of distrust. Social Science Research Council, MediaWell. <https://mediawell.ssrc.org/expert-reflections/cautionary-notes-on-disinformation-benkler/>. DOI: 10.35650/MD.2004.d.2019.

Chadwick, A. & Vaccari, C. (2019). *News sharing on UK social media: Misinformation, disinformation, and correction*. Loughborough University. <https://hdl.handle.net/2134/37720>.

Çavuş, Gülin (2022, Aralık 31). 2022'yi geride bırakırken teyitçilik. teyit.org. <https://teyit.org/ekipten/2022yi-geride-birakirken>.

Durach, F., Bârgăoanu, A. & Nastasiu, C. (2020). Tackling disinformation: EU Regulation of the digital space. *Romanian Journal of European Affairs*, 20 (1), 5-20. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3650780>.

Echikson, W. & Knodt, O. (2018). Germany's NetzDG: A key test for combatting online hate. CEPS Research Reports No. 2018/09, November 2018.

Ekinci, A. (2022, 28 Aralık). Dezenformasyon yasasının Türkiye macerası ve Avrupa ülkeleri. MLSA Turkey. <https://www.mlsaturkey.com/tr/dezenformasyon-yasasinin-turkiye-macerasi-ve-avrupa-ulkeleri/>.

Erkan, G. & Ayhan, A. (2018). Siyasal iletişimde dezenformasyon ve sosyal medya: Bir doğrulama platformu olarak Teyit.org. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 202-223. DOI: 10.31123/akil.458933

Eur-Lex. (2022, 9 Mart). Avrupa Parlamentosu Kararı (2020/2268(INI)). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022IP0064&qid=1673946019360>.

Fallis, D. (2015). What is disinformation? *Library Trends*, 63 (3), 401-426.

Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. Çev. Ed. Ali Ersoy, Pelin Yalçinoğlu, Anı Yayıncılık.

Gottlieb, M. & Dyer, S. (2020). Information and disinformation: Social media in the COVID-19 crisis. *Academic Emergency Medicine: Official Journal of the Society for Academic Emergency Medicine*, 27 (7), 640-641.

House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee. Disinformation and 'Fake News': Interim Report. Fifth Report of Session 2017-19. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcmums/363/363.pdf>.

- Jack, V. (2022, March 3). Russia expands laws criminalizing 'fake news'. Politico. <https://www.politico.eu/article/russia-expand-laws-criminalize-fake-news/>.
- Karppinen, K. (2019). Freedom without idealization: Non-ideal approaches to freedom of communication. *Communication Theory*, 29 (1), 66–85.
- Kobak, K. & Soğukdere, Ş. (2021). Sosyal medyadaki dezenformasyon: 2021 Türkiye orman yangınları örneği. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4 (2), 167-189. DOI: 10.33464/mediaj.990600.
- Iglesias Keller, C. (2022). Don't shoot the message: Regulating disinformation beyond content. In Blanco de Morais, C., Ferreira Mendes, G., Vesting, T. (Eds) *The Rule of Law in Cyberspace. Law, Governance and Technology Series*, Vol 49. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-07377-9_16.
- Marique, E. & Strowel, A. (2019). La régulation des fake news et avis factices sur les plateformes. *Revue Internationale de Droit Economique*, 33 (3), 383-398. doi.org/10.3917/ride.333.0383.
- Marsden, C., Meyer, T., Brown, I. (2019). How can the law regulate removal of fake news?. *Computer Law & Security Review*, 36, 2-18. doi.org/10.1016/j.clsr.2019.105373.
- Newman N., Fletcher, R., Kalogeropoulos A., Nielsen R. K (2019). Reuters Institute Digital News Report 2019, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/201906/DNR_2019_FINAL_0.pdf.
- Nguyen, A. & Catalan Mataros, D. (2020). Digital mis/disinformation and public engagement with health and science controversies: Fresh perspectives from Covid-19. *Media and Communication*, 8 (2), 323-328. doi.org/10.17645/mac.v8i2.3352.
- Oremus, W. (2022, March 11). In Putin's Russia, 'fake news' now means real news. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/03/11/russia-fake-news-law-misinformation/>.
- Oxford English Dictionary 2020.
- Oymak, H. (2022). Kamuoyunda dezenformasyon yasası olarak bilinen, 7418 sayılı "Basın kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun" un getirdikleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi*, Güz 13, 504-514.
- Özbudun, E. (2022, Haziran 27). Sansür yasası tartışmaları. Perspektif. <https://www.perspektif.online/sansur-yasasi-tartismalari/>.
- Özdemir, Özge (2021, Temmuz 25). Doğru mu: Cumhurbaşkanlığı doğrulama platformu kuruyor, uzmanlar ne düşünüyor? BBC News Türkiye. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56188115>.
- Petratos, P. N. (2021). Misinformation, disinformation, and fake news: Cyber risks to business. *Business Horizons*, 64 (6), 763-774.
- Possetti, J. & Matthews, A. (2018). *A short guide to the history of 'fake news' and disinformation*. International Center for Journalists, ICFJ Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0).
- Répondreauxpréjugés.com. ty. Pourquoi répondre aux idées reçues. <https://www.repondreauxprejuges.com/pourquoi-il-faut-repondre>.
- Renaissance Numerique. (2021, Septembre 30). Seriously. <https://www.renaissancenumerique.org/actualites/seriously/>.

- Rouvroy, A., Alaphilippe, A., de Marez, L., Gerlache, A., Lievens, E., Pauwels, T., & Picone, I. (2018). Rapport du groupe d'experts Belge sur les fausses informations et la désinformation. S. n. <http://www.crid.be/pdf/public/8519.pdf>.
- Rocha, Y. M., de Moura, G. A., Desidério, G. A., de Oliveira, C. H., Lourenço, F. D., & de Figueiredo Nicolete, L. D. (2021). The impact of fake news on social media and its influence on health during the COVID-19 pandemic: A Systematic Review. *Zeitschrift für Gesundheitswissenschaften = Journal of public health*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s10389-021-01658-z>.
- Şahin, Z. B. (2022). 7253 sayılı "İnternet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun'da değişiklik yapılmasına dair kanun"un ifade özgürlüğü ve kişilik hakları bağlamında değerlendirilmesi. *Euroasia Journal of Social Sciences and Humanities* 9 (2), 28-44.
- Tagliabue, F., Galassi, L. & Mariani, P. (2020). The "pandemic" of disinformation in COVID-19. *SN Comprehensive Clinical Medicine*, 2 (9), 1287-1289. <https://doi.org/10.1007/s42399-020-00439-1>.
- Tenove, C. (2020). Protecting democracy from disinformation: Normative threats and policy responses. *The International Journal of Press/Politics*, 25 (3), 517-537.
- Ulusoy, S. (2019). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ifade özgürlüğü. *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2 (2), 119-153.
- Ünal, R. & Taylan, A. (2017). Sağlık iletişimde yalan haber-yanlış enformasyon Sorunu ve doğrulama platformları. *Atatürk İletişim Dergisi*, 81-100. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/34005/360148>.
- Ünver, H. A. (2020, Şubat). Türkiye'de doğruluk kontrolü ve doğrulama kuruluşları. *Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi*. <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/Turkiyede-Doğruluk-Kontrolü-ve-Doğrulama-Kuruluşları-Akın-Ünver.pdf>.
- Vardal, Z. B. (2014). Türkiye'de basın özgürlüğü ve 2003 yılı sonrası uygulamalar (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Vie Publique. (2018, Decembre 28). Loi organique et loi ordinaire du 22 Décembre 2018 relatives à la manipulation de l'information." <https://www.vie-publique.fr/loi/21026-loi-manipulation-de-linformation-loi-fake-news>.
- Vie Publique. (2020, Juin 29). Loi du 24 Juin 2020 visant à lutter contre les contenus haineux sur internet. <https://www.vie-publique.fr/loi/268070-loi-avia-lutte-contre-les-contenus-haineux-sur-internet>.
- Winwehr, S. & Jillian C. York. (2020). Turkey's new internet law is the worst version of Germany's NetzDG yet. Electronic Frontier Foundation. <https://www.eff.org/deeplinks/2020/07/turkeys-new-internet-law-worst-version-germanys-netzdg-yet>.
- Yazıcı, S. (2022, Haziran 22). Dezenformasyon yasası hukuk devletine aykırıdır. *Politik Yol*. <https://www.politikyol.com/dezenformasyon-yasasi-hukuk-devletine-aykiridir/>.
- Yılmaz, M. C. (2020). Pandemi sürecinde yanlış bilgi sorunu: Yanlış bilgi, haber tüketimi ve teyit etme davranışları. <https://teyit.org/turkiyede-bilgi-ekosistemi-pandemi-surecinden-nasil-etkilendi>.

Extended Abstract

It is possible to categorize the main solution methods against disinformation under different headings. Attributing responsibility to social network platforms, users' self-regulation

practices within the framework of media literacy, international regulations, various verification platforms, and legal regulations established by states based on their sovereign powers constitute the main measures taken against disinformation today. However, disinformation, regardless of its type and purpose, is nourished and empowered by social conditions. For this reason, solution methods are inadequate unless the factors that cause its formation and spread are addressed. On the other hand, the implementation of solution methods in a holistic and coordinated manner is also important in terms of improving the social conditions that pave the way for disinformation.

At this point, content-oriented legal regulations without social consensus and cooperation are insufficient in solving the problem and may even pose different threats to freedom of expression and democracy. Turkey, where solutions to combat disinformation are largely limited to legal regulations that may cause conflict with freedom of expression, ranks 149th out of 180 countries in a ranking by Reporters Without Borders (RSF).

Disinformation, which has gained strength and visibility with digitalization, harms freedom of expression in different dimensions today. On the other hand, due to the delicate balance and limits between freedom of expression and freedom of expression, legal regulations to be introduced as a measure require utmost care and attention. If the fight against disinformation is not carried out in a multi-layered manner, legal regulations may lead to the growth of disinformation and the different cultural, economic, and political problems that constitute it.

Within the framework of the state's positive obligation to act, it is generally accepted all over the world that the state should adopt legal regulations to protect citizens against economic and/or political manipulation by social network platforms and other users, even if the quality and quantity of such regulations are debated. However, it is most important that these regulations are implemented in the public interest according to

the principle of superior value. On the other hand, in the age of information and the internet, legal regulations should be seen as a supportive, rather than an essential, element in the fight against disinformation. The protection of the "Marketplace of Ideas", which is the basis and ground of freedom of expression, seems possible only in this direction. To eliminate the reservations regarding the freedom of expression, which is among the fundamental rights and freedoms, it is of particular importance that the restrictions to be imposed on the content in this regard are handled slightly.

Addressing disinformation independently from the economic, political, or social conditions that create/increase it and addressing it only through legal regulations poses significant threats to freedom of expression and democracy. At this point, content-related regulations are located at a subtle point where efforts to prevent disinformation conflict with freedom of expression and require a separate sensitivity. Article 29, which regulates content, does not meet this requirement with its vague wording and severe penal sanctions. On the other hand, the article, which has sparked debates within the framework of the right to access news, information, opinions, and freedom of expression, seems to have the potential to create an obstacle to public debates by causing users to be cautious about the freedom to express their opinions, one of the most fundamental rights, with its heavy sanctions.

Compared to European countries that have made relative progress in the fight against disinformation, Turkey gives priority and weight to legal measures. At this point, working on alternative solution methods based on media literacy and self-regulation, which have been implemented in various countries, appears to be a more effective way to combat disinformation and its negative effects on freedom of expression. In this direction;

- ▶ International studies and regulations on disinformation should be followed.
- ▶ Restrictions on freedom of expression should be interpreted narrowly, taking into account

the principle of necessity and proportionality in a democratic environment.

- ▶ Vague expressions should be avoided and disinformation should be clearly defined.
- ▶ Articles of law should be drafted by distinguishing between hate speech and disinformation.
- ▶ It should be taken into consideration that style is a form of expression that is protected along with content; political criticism, satire and parodies that clearly do not claim to be true and do not contain hate speech should be excluded from the definition of disinformation. However, it should not be forgotten that humor, which is evaluated within the scope of freedom of expression, is also subject to the legitimate limits of freedom of expression.
- ▶ Penalizing false, misleading, or inaccurate information may have limited results in preventing disinformation. Increasing accurate, impartial, and reliable news sources will make disinformation invisible and ineffective. Ethical and reliable media is essential for this.
- ▶ In our opinion, one of the most important pillars of the fight against disinformation is education. At this point, it is essential to include media literacy and digital literacy trainings in the curriculum at all age levels. These trainings, which should be organized for both students and adults, should be constantly renewed in order to keep up with technological developments.
- ▶ Media literacy and self-regulation activities for users should be emphasized. As seen in France, the establishment of various platforms that will enable users to be trained and take an active role against disinformation and hate speech should be supported.
- ▶ Truth platforms that are structured in an independent, transparent and impartial

manner constitute an important pillar of the fight against disinformation. However, at this point, it should not be forgotten that the use of these platforms increases in direct proportion to the competence of users in terms of media literacy. Informing the public about disinformation and promoting verification platforms is of utmost importance.

Disinformation feeds on uncertain and insecure environments, as seen in the Covid-19 pandemic. Therefore, it is important to coordinate the regulations and increase accurate and reliable information sources to prevent this uncertainty and insecurity. In this context, punitive sanctions for content are the last and the methods that should be resorted to with the utmost care.

Yazar Bilgileri

Author details

(Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Doç. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü.
zbsahin@gelisim.edu.tr

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. None

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. None

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Şahin, Z. B. (2023). Dezenformasyonla mücadelede ifade özgürlüğü: İçeriğin korunması ve 29. madde. *Yeni Medya*, (15), 282-299, <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1339504>